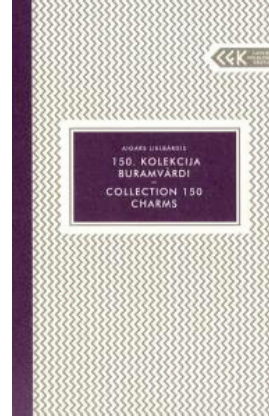

Lāti loitsud raamatus ja digitaalarhiivis

Aigars Lielbārdis. 150. kolekcija. Buramvārdi. Sērija: LFK krājums IV / Collection 150. Charms. ALF Collection IV. Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2020. 216 lk.

Lāti Īlīkooli Kirjanduse, Rahvaluule ja Kunsti Instituut on avaldanud Aigars Lielbārdise raamatu “Kogumik nr 150”, mis on neljas vāljaanne sarjast “Lāti Folkloori Arhiivi fondid” (*LFK krājums*), mis on mōeldud rahvaluule arhiivi (*Latvijas folkloras krātuve, LFA*) folkloorivaramu tutvustamiseks. 2015. aastal asutatud sarjas on juba ilmunud vāljaanded Krišjānis Baronsi laulukogu ajaloo (2015), Lāti ūlīkoolide ōppejōudude ja ūliōpilaste folkloorikogudest (2019) ning Toms Kēncise uurimus “nōukogude folkloori” kogumisest nōukogude ajal (2019). Sarja neljas raamat on pūhendatud ūhte arhiiviallikasse koondatud ulatuslikule lāti loitsukogule. Raamatu autor Aigars Lielbārdis on kogenud loitsu-uuriija, kes kaitses 2012. aastal Lāti Ūlīkoolis doktoritōo “Lāti loitsutraditsioon” ja on avaldanud mitmeid artikleid sel teemal.

Raamat on jagatud kahte ossa. Esimene osa sisaldab A. Lielbārdise uurimust, milles kāsitletakse kollektsiooni 150 olemust ja loomise asjaolusid, selle sisu ja lāti loitsude eripāra. Teine osa on kataloog-loend kollektsiooni dokumentidest. Kogu raamat on kakskeelne, lāti teksti kōrval on ka ingliskeelne tōlge. See on suur kingitus rahvusvahelisele loitsu-uuriijate kogukonnale, keda on juba ūle kōmne aasta koondanud inglise loitsu-uuriija Jonathan Roperi algatatud Rahvusvahelise Jutu-uuriijate Seltsi (ISFNR) loitsude uurimise komitee. Roper on algatanud ka rahvusvahelised loitsukonverentsid, mis toimuvad perioodiliselt Euroopa riikides. Kāesoleva raamatu autor A. Lielbārdis on aastaid aktiivselt osalenud neil konverentsidel ning koos oma LFA kolleegi Tom Kēncisega tutvustanud lāti loitsutraditsiooni rahvusvahelistel teadusūritustel ja vāljaannetes.

LFA “Kogumik nr 150” ūllatab eelkōige oma tohutu mahu pooldest – see sisaldab ūle 4700 loitsu ja seda tāiendatakse jātkuvalt uute tekstidega (viimane tāiendus toimus 2019. aastal). Kogumik sai alguse umbes 1926. aastal, kuid sisaldab ka vanemaid dokumente Baronsi Seltsi jm kogudest; vanim kāsikiri pārineb 1860. aastast. Arhiivi esimene juhataja Ana Berzkalne algatas loitsude kogumise, kutsudes appi ōpetajaid, koole, Lāti Punase Risti noorteorganisatsioone ja ūliōpilasuuhendusi. Nagu Leedus, āratas ka Lātis huvi loitsude vastu Soome folklorist Viljo Johannes Mansikka. Lātis vallandas see kogumislaine, mille tulemusena on tāsaseks jādvdustatud 54 000 loitsu, samas Leedus jāi see omal ajal kahjuks hūudja hāāleks kōrbes ja V. J. Mansikka pidi ise korraldama uurimusekspeditsiooni leedu loitsude kogumiseks. Siinkohal tuleb lisada, et lāti loitse oli avaldatud juba palju varem: 1881. aastal ilmus suur lāti keelne vāljaanne “Lāti

etnograafiline materjal” koos Frits Brīvzemnieksi tõlkega vene keelde, milles avaldati 663 loitsu. (Muide, osa Fritz Brīvzemnieksi poolt kirja pandud ja avaldatud loitsudest on kantud loitsukirjutajate käsiraamatusse ja hiljem uuesti trükitud “Kogumikus nr 150”).

“Kogumikku nr 150” on teadaolevalt andmeid esitanud 187 isikut. Neist 97 on loitsukäsikirjade esitajad või omanikud, 29 on rahvaluulekogujad ja 61 on vahendajad, kes on loitsuraamatuid arhiivile üle andnud. Mõned inimesed olid nii esitajad kui ka kogujad. 1930. ja 1940. aastatel maksis LFA nõukogu folkloorikogujatele kopsakat tasu, mis tähendas, et folkloori (sealhulgas loitsude) kogumine oli üsna intensiivne. Aastaks 1934 oli LFA-le laekunud juba 35 000 loitsu. Sugugi kõik LFAsse saabunud loitsud ei kuulunud sellesse kogumisse; paljud neist jäid eraldi kogudesse esitajate või kogujate ainestiku juurde. “Kogumikku nr 150” valitud unikaalsed loitsukäsikirjad olid 19. sajandi teisel poolel ja 20. sajandi alguses kasutatud loitsuvihikud. Need on enamasti loitse sisaldavad käsitsi kirjutatud või isetehtud raamatud, märkmikud või üksikud paberilehed. Mõnel juhul ei saanud arhiiv mitte originaaldokumente, vaid vihikute omanike sugulaste või rahvaluulekogujate poolt tehtud koopiasid.

Loitsuvihikud koosnevad tavaliselt kahest osast: esimene on religioosse sisuga taevakiri ja teine koosneb loitsudest ja erinevate rahvapäraste abinõude kirjeldustest. “Taevaraamat” (*Debesu grāmatas*) levis Lätis käsikirjalisel 18. sajandil koos hernhuutlaste usuliikumisega. Nende aluseks on mittekanooniline religioosne jutustus peaingel Miikaeli või mõne muu pühaku poolt taevast toodud kirjast (vrd *Himmelsbrief*, taevakiri, prantsuse *lettres célestes*, vene *svjatõe pis'ma*, *nebesnõje pis'ma*). Selles kirjas käsib Issand hoolsalt kirikus käia, kohusetundlikult palvetada ja pühapäeviti tööd mitte teha; ta ähvardab karistada katku, nälja, üleujutuse ja muude õnnetustega neid, kes seda ei tee. Kes aga seda lugu ümber kirjutab ja levitab, saab kõik oma patud andeks ning on kaitstud vaenlaste, varaste, röövlite ja muude õnnetuste eest. Taevakirjad levisid kettkirjana, mille vastuvõtjat julgustatakse seda ümber kirjutama ja edasi andma. Lisaks põhijutustusele, mille detailid on väga varieeruvad (näiteks saab kirja taevast Karl Suur, ingel toimetab kirja lätlastele Londonis jne), esineb ka valgustuslikke usulugusid, loetelu õnnelikust ja õnnetutest päevadest aastast ja muudki. Inimesed ise lisisid taevakirjadele loitsusid, mis said siis hilisemate ümberkirjutuste osaks ja levisid edasi. Nii taevakirjadele kui ka loitsudele omistati maagilisi omadusi, mistõttu ei ole üllatav, et loitsud lisandusid loole. Nii said loitsud ise osaks kettkirjade struktuurist, sest taevakirja tekst nõudis tungivalt selle ümberkirjutamist. Mitmekordsed ümberkirjutused töid kaasa tekstide varieerumise, mõnikord arusaamatuid sõnu ja väljajätmissi, aga ka loetamatu käekirja või vigade tõttu tehtud täiendusi. Selle tulemusel on tänapäeval LFAs ühe ja sama loitsu mitu versiooni, mis on tegelikult taevakirja omanike tehtud ümberkirjutuste variatsioonid. “Kogumikus nr 150” on üle 150 sellise käsikirja, millest osa on originaalid, osa aga rahvaluulekogujate või sugulaste tehtud koopiad, sest raamatute omanikud hindasid neid nii kõrgelt, et ei tahtnud originaale arhiivile üle anda.

Taevakirjade päritolu ulatub tagasi keskaega. Arvatakse, et selle algne tekst on kirjutatud 580. aastal pKr, et tugevdada kiriku ettekirjutust pühapäeviti missal käia, mistõttu seda algselt nimetati ka “pühapävaraamatuks”. Juba 745. aastal keelas Rooma sinod teksti levitamise, kuid sellegipoolest jätkas see ringlemist. Üksikasjalikuma ajaloolise ülevaate leedukeelsetest käsikirjalistest taevaraamatutest/taevakirjadest on kirjutanud Povilas Krikščiūnas 2012. aastal ajakirjas *Tautosakos darbai* (Folkloristlikud Teosed).

Taevakirja esmamainimine Lätis pärineb aastast 1688: Riia linnaarhiivi dokumendis on kirjas, et rätsep Bružas tõi Hamburgist Issanda kirja, mis oli saadetud peaingel Miikaeli kaudu, et kaitsta inimesi tulekahju ja muude katastroofide eest ning anda abi. Bružase toodud kirja kasutasid ämmaemandad sünnituse ajal, ja ilmselt oli sellest abi, sest sõnum levis kogu Riias ja jõudis konsistooriumi, mistõttu seda kirjeldati. Selliseid tekste nagu “Imeline ohutus” kasutati ka 19. sajandi teisel poolel ja 20. sajandi alguses. Taevakirja hoiti majas või kanti kaasas, et kaitsta välgu, varaste, kuulide ja muude õnnetuste eest. Praktilistel kaalutlustel kirjutati tekst tavaliselt ümber väikestele paberitükkidele, mis seoti vihikuks, et seda oleks lihtne kaasas kanda.

On teada, et sõjaväelased võtsid selle raamatu endaga kaasa sõjaväeteenistusse ning sarnaseid eksemplare on leitud isegi Teises maailmasõjas hukkunud lätlaste isiklike asjade hulgast.

Läti folklorist Karlis Straubergs jagas juba 1939. aastal taevakirjad tüüpideks, mis olid nimetatud peategelaste või kohtade järgi, näiteks “Peaingel Miikael”, “Kaarel Suur”, “Kindral Skobolev”, “London”, “Gorgradia”, “Gandia” jne. Taevakirjad sisaldavad tihti Iisraeli kaheteistkümmne suguharu päritolu lugu ja õnnetute päevade loetelu, mis on seostatud piiblisündmustega. Lielbärdise sõnul on erinevad lood ja nende variandid kogumikus 150 sageli nii põimunud, et ilmikul on neid raske eristada ja seetõttu esitatakse raamatus peasüžeed eraldi. Neid ei käsitleta üksikasjalikult, kuid lugejale tuuakse konkreetseid näiteid.

“Kogumik nr 150” jutustab meile vähe tollaegsest loitsupraktikast. Mõningad käsikirjadele lisatud kirjad või märkmed viitavad sellele, et mõnda loitsuraamatut kasutati aktiivselt tervendamiseks, kuid puuduvad teadmised selle kohta, kui paljud neist kuulusid loitsijatele endile. Siiski näitab ajakirjandus, et arstid ei jätnud 1930. aastatel kasutamata võimalust, et noomida inimesi nende kalduvuse eest pöörduda pigem loitsijate kui arstide poole. Rahvaarstidel olid varem erinevad tegevusevaldkonnad: *vardotājs* ravib sõnadega, *pestēļi* ja *pūšlotāji* posivad, *laitītājs* ja *riebeļs* tegelevad massaažiga, *āderētājs* laseb verd jne. Läti folkloor näitab, et loitsusid kasutati silma- ja kõrvahaiguste, verejooksu, kasvajate, hernia, luumurru, mädaniku, düsenteeria, läkaköha, krampide, naba (*mironkaula*) ravimiseks, õudusunenäo (*mēnessērdzībās*), valu, oksendamise, vaimse puude, tuule- (*vēja bultas*), unehaiguse jne puhul. Koduloomade ravi loitsudega oli samuti tavaline, neid kasutati hobuste, veiste, lammaste, sigade ja

kanade abistamiseks, põrna (*leanas, vīveļu vārdi*), marutaudi jt haiguste puhul. Materjal näitab, et loitsusid kasutati nii talutöodes kui ka igapäevaelus (nt mesilaste loitsud, õlleloitsud, piimaloitsud, võiloitsud, õnneloitsud, armastuse sõnad, loitsud nõidumise vastu jt. Brivzemnieks tuvastas oma 1881. aasta väljaandes umbes 70 funktsionaalset rühma, samas kui “Kogumik nr 150” sisaldab neid rohkem kui 190. Kogumik sisaldab peamiselt roosi, valu, verejooksu ja kõhulahtisuse või põrna vastu suunatud loitsusid. Samuti on suur hulk loitsurühmi ussi, koi, varguse ja tulekahju vastu. Lielbärdise sõnul annab loitsude funktsionaalsete rühmade suurus aimu sellest, millised haigused ja hädad olid tolle aja inimeste jaoks kõige pakilisemad.

Suurim funktsionaalne rühm kogumikus on roosisõnad, mida on koguni 630 teksti (kokku on kollektioonis neid üle 3000). Kuigi mitmed variandid kogumikus on selgelt samade tekstide ümberkirjutused, on see isegi ilma neid arvestamata erakordselt suur rühm. Lielbärdise sõnul viitab roosiloitsude rohkus sellele, et roosihaigus oli väga levinud ja raskesti ravitav. Tegelikult ei olnud kuni 20. sajandi alguseni teadaolevalt roosi vastu mingit ravi; autori sõnul soovivad mõned arstid Lätis isegi tänapäeval oma patsientidel pöörduda loitsija poole (muide, sama on mitmel korral kuulda olnud ka Leedus). Roos on keerukas haigus, mida iseloomustab kõrge palavik, turse ja erkpunane haav; rasked juhud võivad isegi surmaga lõppeda. Pealegi kipub haigus isegi ravimise korral ikka ja jälle tekkima. Lätlased usuvad, et roosi põhjustab ärevus, hirm ja emotsioonid, mis on osaliselt kooskõlas haiguse päritolu meditsiinilise tõlgendusega, mis seob bakteriaalse infektsiooni vaimse seisundi tõttu nõrgestatud immuunsüsteemi seisundiga. Roosihaiguse rahvaravimite hulgas olid laialt levinud kirjalikud loitsud ja graafilised märgid (tähekombinatsioonid, ristid, ringid), mis kirjutati kriidiga sinisele paberile või villasele riidele, mida suruti vastu haava. Lätis oli eriti populaarne palindroom ROSA PILA ALIP ASOR, mis oli paigutatud ühte, kahte või mitmesse ritta või nelja ossa jagatud ringi (*rozes aplis* ‘roosiring’). Ka Leedus raviti roosi mõnikord palindroomiga, kuid siin on teada vaid üksikuid juhtumeid, palju sagedamini kasutati selliseid kirjanekuid marutõbise loitsimiseks. Leedus oli kõige levinum SATORi maagiline ruut, mida kirjutati nii roosi kui ka marutõve vastu võileivale või paberile, mis pandi võiga määritud leivaviilude vahele, mida haige pidi sööma.

Loitsud ja üleskirjutused kogumikus näitavad, et roosihaigus võis ilmned a erinevalt: roos võis olla valge, punane, luuroos (*kaula roze*), nn ristiroos (*krusta roze*), roosa, tule-roos (*uguns roze*), kolm või üheksa roosi jne. Roosi loitsud varieeruvad, kuid tavaliselt keerleb süžee ümber Jeessuse Kristuse, kes kõnnib läbi põllu, ületab mere või laskub taevast alla, kandes kolme (või nelja, viit, kuut või üheksat) roosi, mis upuvad, kaovad ja hävivad muul viisil.

Jēzus Kristus gāja pār jūru. Viņam bija trīs rozes rokā. Tā viena novīta, tā otra nokalta, tā trešā nomīra. Un tev [rozei] ar vajaga nomirt. Amen. 9 reiz.

[Jeesus Kristus läks üle mere. Tal oli kolm roosi käes. Üks närtsis, teine hävis, kolmas suri. Ja ka sina [roos] sured! Aamen. 9 korda.]

See on ka Leedus hästi tuntud loits.

Teine väga sage loitsude rühm on loitsud valu vastu; neid on koguni 420 (LFA kogudes on kokku 1700 loitsu). Väärrib märkimist, et võrreldes Lätiga on Leedu valuvastased loitsud äärmiselt haruldased, välja arvatud hambavalu puhul. Lielbārdis rõhutab, et ta on ühendanud ühte rühma loitsud erinevate valude – pea, rindkere, luude, reite, ristluu, kõhu, külje, hamba- ja sünnitusvalu – vastu. Traditsiooniliselt on eri liiki valu vastu mõeldud loitsud eraldi ja kasutatakse erinevaid sõnu, kuid autor väidab, et selliseid loitsusid võib sageli kasutada rohkem kui ühe valutüübi puhul, mistõttu on asjakohane käsitleda neid koos ja seejärel jagada alarühmadesse, millest suurimad on hambavalu (132), peavalu (38) ja rinnahaiguse (23) loitsud.

Mõnedes valuloitsudes vihjatakse piiblilugudele, kuid esineb ka iseloomulikke läti teemasid ja motiive. Näiteks võrreldakse loitsudes valu kaduvate objektide või hääbuvate protsessidega, nt kästakse valul kahaneda nagu kuu, nārbuda nagu pilliroog, aurustuda nagu hommikune kaste, langeda nagu puulehed sügisel, laguneda nagu surnu hauas jne.

Suur funktsionaalne loitsude rühm on verejooksu peatamise sõnad, neid on “Kogumikus nr 150” tervelt 301 (LFA: 2 500). Vereloitse on väga üksikasjalikult kirjeldanud K. Strauberg 1936. aastal, kui ta jagas need 18 alarühma. Nende loitsude populaarseim motiiv kollektsioonis 150 ja kogu läti loitsude repertuaaris on Jordani jõgi: Jeesus ületab Jordani ja käsib veel peatuda:

Asins, netec vairs, stāv mierā tā kā Jordanā ūdens.

[Veri, lõpeta voolamine, seisa paigal nagu Jordani vesi.]

See on rahvusvaheline motiiv, mis on dokumenteeritud alates 9. sajandist. Läti loitsud ja nende rahvusvahelised analoogid näitavad, et Jeesuse ja Jordani motiiv ei ole alati säilinud, kuid käsk peatada vere voolamine on stabiilne. Lielbārdis usub, et tegemist on lühendatud versioonidega. Siiski on vere ja jõe kõrvutamise väga universaalne, seega on võimalik, et tegemist võis olla ka millegi muuga: piiblitegelased on seotud süžeedega, et tugevdada loitsu religioosset jõudu. Vere motiiv on kristlikus diskursuses üldiselt väga oluline ning Jeesuse haavade ja verejooksu kujutised on levinud mitte üksnes loitsudes.

Läti vereloitsud ei ole muidugi ainult rahvusvaheliste teemade tõlgendused. Läti traditsioonis eksisteeriva rahvalaulu stiilis loitsude vorm on autori sõnul tunnistus nende vanast päritolust. Luulevorm ja rütm aitab tekste meelde jätta. Mütoloogilised tegelased – Laima, Mara, Jumala pojad (*Dieva dēli*) peatavad jõe või allika voolu:

Melns krauklis gaisā skraida / Melnas asins laistās / Saņemiet dzelzu krampjus / Tai pilīte nepilēja + Amen + Amen + Amen (LFK 150, 2848).

[Must vares touseb taevas, / Must veri pritsib / Võtke raudklambritest kinni, / Mitte tilkagi ei tilgu sinna alla + Aamen + Aamen + Aamen.]

Viimane tekstirühm, mida raamatus pikemalt käsitletakse, on *vīveļu un liesas vārdi*. Need on loitsud loomade, peamiselt hobuste, koolikute vastu. Sõna *vīveļes* kasutati hobuste kõhupuhituse kohta, mis oli põhjustatud ebapiisavast või liiga rohkest söödast. See sõna on tuntud ka Põhja-Leedus ja Samogitias, kus haigust nimetati *vyveliu, vyvelēs, vyvolēs, vyvolais*. Lätis oli kõhulahtisus (*blužnīmi*) raskem haigus, mis hõlmas siseorganeid; see ei mõjutanud mitte ainult hobuseid, vaid ka teisi loomi. Läti keeles tunti seda haigust ka kui *asins vaina* või *sarkana vaina* (“verehaigus”, “punase haigus”). On olemas loitsud, mida on kasutatud mõlema puhul, kuid mõned räägivad ainult ühest konkreetsest haigusest. Seetõttu on raamatus need loitsud koondatud üheks funktsionaalseks rühmaks, mida on üsna palju. Kogumik 150 sisaldab 294 sellist loitsu (LFA: 1 500): 211 koolikute ja 83 põrna puhul.

9 jūdž turp, 9 jūdž atpakaļ. Spava jāpiemin. Kas dzimis, tas lai dzimis, kas miris, tas – lai mirst. Visas vīveļes lai iznikst!

[9 miili edasi, 9 miili tagasi. Värvi tuleb nimetada. Kes sündima peab, las see sündigu. Kes surema peab, las sureb. Las tema koolikud kadugu!]

Lielbārdis rõhutab üksikute loitsurühmade kirjeldamisel, et need ei ole kirjalikult levides lakanud varieerumast; seda on eriti lihtne märgata, kui variante võrrelda F. Brivzemnieksi väljaandega 1881. aastast. Lielbārdise sõnul on kirjalikud loitsud varieeruvad kui suulised, sest kirjanek mitte ainult ei lühenda neid, vaid põhjustab väljajätmissi või muudatusi kirjavahemärkides ja aktsentides ja annab ka erineva tõlgenduse sõnadele, mis on loetamatud või lihtsalt arusaamatud (eriti pärisnimed ja kohanimed). See ei tundu siiski olevat absoluutne väide; kuigi suulise pärimuse otsese edastamise puhul peaks tähenduse moonutamine olema väiksem, kipub suuline pärimus kindlasti loovalt varieeruma, lisades uusi motiive või asendades neid teistega.

Lielbārdise raamatu teine osa sisaldab kataloogi, mis mahu poolest võtab umbes kolmandiku kogu raamatust. Siin on loetletud kõik kogusse kuuluvad üksikdokumendid arhiividokumentide nummerdamise järjekorras koos järgmiste andmetega: dokumendi algne omanik ja tema elukoht (kui see on teada), dokumendi arhiivi üle andnud isik ja laekumise kuupäev, dokumendi mõõtmed, välimus, seisund ja autentsus. Iga üksiku dokumendi kohta on lisatud ka foto; kahjuks on paljud neist raamatus liiga väikesed ja pildistatud käsikirja tekst ei ole loetav. Kataloogil on pigem arhiivi- kui uurimisväärtus, sest see ei ütle meile midagi dokumentide sisu kohta, näiteks kui palju on loitsusid ja mis on nende olemus. Et seda teada saada, tuleb minna internetti ja külastada LFA

digitaalarhiivi garamantas.lv, kus teiste kogude hulgas on ka kollektsioon 150 (ehk loitsukollektsioon 150, vt <http://garamantas.lv/lv/collection/886642/Buramo-vardu-kolekcija>). Digitaalarhiivis saab vaadata kõiki kollektsiooni kuuluvaid ühikuid (praegu 4732).

On väga oluline märkida, et kollektsiooni 150 digiarhiiv on vaid väike osa loitsumaterjalist: LFA loitsukartoteek (*LFK buramvārdu kartotēka*) sisaldab praegu 19 552 loitsu! See on K. Straubergi poolt 1926. aastal koostatud ja hiljem täiendatud (või õigemini selle digiteeritud) versioon.

LFA digitaalarhiivi teine oluline tulemus on A. Lielbārdise loodud läti loitsude digitaalne kataloog (*Latviešu buramvārdu digitālais katalogs*), mis ühendab kõik digiteeritud loitsud (nii kollektsiooni 150 kui ka kaardikataloogi). Otsinguid saab teha erinevate kategooriate alusel, millest olulisemad on funktsionaalsed rühmad, tüübid, motiivid, tegelased ja teksti laad (proosa, poeesia, laul, palve).

Võrreldes Läti loitsuainese tohutu varasalvega näib LFA digitaalarhiivi kollektsioon 150 olevat üsna tagasihoidlik osa sellest. Sellegipoolest annab ainulaadse kollektsiooni esitlus ülevaate lätlaste loitsude eksisteerimise ja kogumise ajaloost ning tekstide olulisematest omadustest, läti loitsude ainulaadsusest. Tegemist on omamoodi algusega, millest arusaamise järel saab julgemalt sukelduda LFA loitsude peaaegu lõputusse digitaalsesse ookeani.

Daiva Vaitkevičienė
Tõlkinud Mare Kõiva

BOOK REVIEW

Latvian incantations in a book and in the digital archive

Aigars Lielbārdis. 150. Kolekcija. Buramvārdi. Sērija: LFK krājums. IV / Collection 150. Charms. ALF Collection IV. Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2020. 216 pp.

The book is introduced by Daiva Vaitkevičienė.